Jurnalul de Studii Juridice

JOURNAL OF LEGAL STUDIES

ISSN: 1841 – 6195 (print), ISSN: 2067 – 8509 (electronic)

Coverd in: CEEOL, Index Copernicus, Ideas, RePeC, EconPapers, Socionet

THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I

[REZERVA SUCCESORALA ÎN REGLEMENTAREA NOULUI COD CIVIL. PARTEA I]

Ilioara GENOIU

Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, 1, 2011, pp: 159-180

The online version of this article can be found at:

http://jls.upa.ro/

Published by:

Lumen Publishing House

On behalf of:

Legal Research Center of Petre Andrei University from Iasi

THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I

REZERVA SUCCESORALĂ ÎN REGLEMENTAREA NOULUI COD CIVIL. PARTEA I[1]

Ilioara GENOIU[2]

Abstract:

In the present paper we aim to analyze the problem of the successional reserve in the light of the new Civil Code's dispositions, under the following aspects: concept, legal characters and length. The other aspect of the legal institution subjected to our analysis will be classified in another paper.

Taking into consideration that the New Civil Code reforms the matters of the successions in general, we wish to capture the innovations brought by this governmental decree and to appreciate their justness.

Keywords:

successional reserve; available quota; available ordinary quota; special available quota; surviving spouse; descendants; privileged ancestors; reduction of the excessive liberalities.

[1] This work was supported by CNCSIS-UEFISCSU, project number PN II-RU, code PD_139/2010, contract number 62/2010.

[2] Lector universitar doctor, Universitatea Valahia din Târgovişte, Facultatea de Drept şi Ştiinţe Social-Politice.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

1. Noţiunea rezervei succesorale şi reglementarea legală a acesteia

Asemănător Codului civil de la 1864, Legea nr. 287/2009 privind Codul civil[3] consacră unele limite ale dreptului de a dispune asupra moştenirii, acestea fiind reprezentate de următoarele: interdicţia actelor juridice asupra moştenirii nedeschise (art. 956 N.C.C.), interdicţia, în anumite condiţii, a substituţiei fideicomisare (art. 993-1000) şi realizarea liberalităţilor cu respectarea rezervei succesorale (art. 1086-1099 N.C.C.).

Spre deosebire însă de Codul civil de la 1864, noul Cod civil conferă rezervei succesorale o definiţie. Astfel, potrivit dispoziţiilor art. 1086 N.C.C., „Rezerva succesorală este partea din bunurile moştenirii la care moştenitorii rezervatari au dreptul în virtutea legii, chiar împotriva voinţei defunctului, manifestată prin liberalităţi şi dezmoşteniri".

Constatăm, aşadar, că noul Cod civil preia definiţia formulată de doctrină, în lumina dispoziţiilor Codului civil de la 1864. Drept urmare, rezerva succesorală operează numai în ipoteza în care *de cuius* are moştenitori rezervatari. Astfel, urmărind să protejeze interesele de familie, legiuitorul a statuat că *de cuius* nu poate dispune, prin liberalităţi[4], *inter vivos* sau *mortis causa,* sau prin dezmoşteniri, de întregul său patrimoniu. O parte a patrimoniului defunctului, purtând denumirea de rezervă succesorală, va reveni moştenitorilor rezervatari, chiar împotriva voinţei acestuia.

În mod firesc, limita rezervei succesorale vizează şi clauza testamentară de dezmoştenire. Chiar dacă defunctul, în actul său de ultimă voinţă, îşi dezmoşteneşte moştenitorii rezervatari, aceştia vor culege, în puterea legii, rezerva succesorală.

Dacă defunctul are numai moştenitori nerezervatari, acesta poate exercita dreptul de dispoziţie asupra bunurilor sale, independent de orice limitare.

Cotitatea disponibilă (şi ea definită, cu titlu de noutate, de Legea nr. 287/2009 privind Codul civil) reprezintă, potrivit dispoziţiilor art. 1089 N.C.C., „...partea din bunurile moştenirii care nu este rezervată prin lege şi de care defunctul poate dispune în mod neîngrădit, inclusiv prin

[3] Republicată în Monitorul Oficial nr. 505 din 15 iulie 2011.

[4] Nu sunt avute în vedere însă, actele cu titlu oneros, întrucât acestea atrag în patrimoniul lui *de cujus* un contraechivalent al folosului transmis. Aşadar, ar fi ilogic să fie vizate de interdicţie actele cu titlu oneros, încheiate de defunct în timpul vieţii sale. De asemenea, nu sunt vizate de această interdicţie actele dezinteresate, întrucât acestea nu determină o diminuare a patrimoniului lui *de cuius*.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

liberalităţi". Şi de această dată, constatăm că noul Cod civil preia definiţia doctrinară, consacrată anterior datei de 1 octombrie 2011.

Rezultă aşadar că, în ipoteza în care defunctul are, pe de o parte, moştenitori rezervatari iar, pe de altă parte, a făcut liberalităţi (legate sau donaţii), patrimoniul defunctului se împarte în două părţi: rezerva legală, care se cuvine de drept moştenitorilor rezervatari, chiar împotriva voinţei defunctului şi cotitatea disponibilă, de care defunctul poate dispune, după propria voinţă, fără nicio limitare legală.

Instituind rezerva succesorală, legiuitorul a asigurat o dublă protecţie:

a) protecţia moştenitorilor rezervatari, împotriva liberalităţilor excesive făcute în favoarea unor persoane străine de moştenire;

b) protecţia moştenitorilor rezervatari, împotriva liberalităţilor excesive făcute în favoarea unor moştenitori legali sau chiar comoştenitori, ipoteză în care ar fi încălcat principiul egalităţii între rude de acelaşi grad. În ipoteza pluralităţii de moştenitori rezervatari, din aceeaşi clasă şi în acelaşi grad de rudenie, defunctul poate favoriza unul sau unii dintre aceştia, numai în limitele cotităţii disponibile, şi nu ale întregii moşteniri.

2. Caracterele juridice ale rezervei succesorale

A. Rezerva succesorală reprezintă o parte a moştenirii (pars hereditatis).

Rezerva succesorală reprezintă numai o fracţiune din moştenire şi nu o parte din fiecare bun individual-determinat din averea defunctului (*pars bonorum*). Aşadar, nu prezintă importanţă compoziţia rezervei succesorale (şi nici a cotităţii disponibile), fiind important numai ca aceasta să reprezinte fracţiunea prevăzută de lege, din succesiunea în discuţie. Rezerva succesorală este circumscrisă nu numai patrimoniului defunctului, existent la data deschiderii moştenirii, ci şi donaţiilor făcute de defunct în timpul vieţii.

Din caracterul succesoral al rezervei, rezultă următoarele consecinţe[5]:

[5] A se vedea în acest sens: Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral,* Ediţia a II-a, actualizată şi completată, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2002, pp. 303-306; I. Adam, A. Rusu, *Drept civil. Succesiuni*, Editura All Beck, Bucureşti, 2003, pp. 310-313; Al. Bacaci, Gh. Comăniţă, *Drept civil. Succesiunile,* Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2006, pp. 142-143), L. Stănciulescu, *Drept civil. Partea specială. Contracte şi succesiuni*, Ediţia a 4-a revizuită şi actualizată, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2008, p. 481; V. Stoica, *Drept succesoral*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2007, p. 226; I. Dogaru, V. Stănescu, M.M. Soreaţă, *Bazele*

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

a) De rezerva succesorală beneficiază numai moştenitorii rezervatari, care îndeplinesc condiţiile cerute de lege pentru a putea moşteni, privitoare la capacitate, nedemnitate şi renunţare la moştenire. Aşadar, pentru a culege rezerva, moştenitorul rezervatar trebuie să fie în viaţă la data deschiderii moştenirii, să nu fie nedemn şi să nu fi renunţat la moştenire.

De asemenea, rezerva este atribuită moştenitorilor rezervatari, care au chemare efectivă la moştenire, aflându-se în clasă şi grad preferabile. Sunt moştenitori rezervatari:

- descendenţii, rude aparţinând clasei I, indiferent de grad;
- ascendenţii privilegiaţi, rude aparţinând clasei a II-a, gradul I;
- soţul supravieţuitor care, deşi nu face parte din nicio clasă de moştenitori, nefiind rudă cu defunctul, culege rezerva succesorală în concurs cu oricare dintre acestea.

Aşadar, dacă defunctul are toate cele trei categorii de moştenitori rezervatari, rezerva va fi culeasă de către descendenţii de gradul I şi de către soţul supravieţuitor. Ceilalţi descendenţi ai defunctului şi ascendenţii privilegiaţi ai acestuia, deşi sunt moştenitori rezervatari, sunt înlăturaţi de la moştenire, având un grad de rudenie mai îndepărtat, respectiv făcând parte dintr-o clasă de moştenitori subsecventă.

b) Culegând rezerva, *moştenitorii rezervatari au obligaţia corelativă de a suporta, în mod proporţional, datoriile moştenirii*. Acestea vor fi suportate însă numai în limita bunurilor succesorale (*intra vires hereditatis*)[6], întrucât în lumina dispoziţiilor art. 1114 alin. (2) N.C.C., „Moştenitorii legali şi legatarii universali şi cu titlu universal răspund pentru datoriile şi sarcinile moştenirii numai cu bunurile din patrimoniul succesoral, proporţional cu cota fiecăruia".

c) *Moştenitorii rezervatari sunt îndreptăţiţi să primească rezerva în natură* (nu în echivalent bănesc) şi în plină proprietate (nefiind afectată de uzufruct). Numai în mod excepţional, în ipoteza înstrăinării bunului donat de către donatar, înainte de data deschiderii moştenirii, fiind astfel imposibilă aducerea acestuia la masa succesorală, moştenitorul rezervatar

dreptului civil. Volumul V. Succesiuni, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2009, pp. 379-380; D. Văduva, *Succesiuni. Devoluţiunea succesorală,* volumul I, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2011, pp. 143-146.

[6] Noul Cod civil reţine ca valenţe ale dreptului de opţiune succesorală, numai acceptarea şi renunţarea la moştenire, nemaireglementând acceptarea sub beneficiu de inventar. Acceptarea moştenirii însă, aşa cum este aceasta reglementată de noul Cod civil, în art. 1106-1119, are ca efect separaţia de patrimonii, astfel încât datoriile şi sarcinile moştenirii vor fi suportate de către moştenitor, numai *intra vires hereditatis*.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

are obligaţia de a primi rezerva în echivalent. Moştenitorul rezervatar are numai dreptul de a pretinde rezerva în natură şi nu o obligaţie în acest sens. Aşadar, acesta poate accepta ca rezerva să-i fie atribuită sau numai întregită, sub forma echivalentului bănesc. De asemenea, moştenitorul rezervatar este îndrituit la plina proprietate asupra bunurilor ce formează rezerva succesorală, astfel încât acestea nu trebuie să fie grevate de sarcini (spre exemplu de uzufruct)[7].

Defunctul are posibilitatea de a alege bunurile care să compună rezerva succesorală, precum şi bunurile care să constituie cotitatea disponibilă. Această posibilitate poate fi atribuită de către defunct, legatarului, acesta din urmă desemnând bunurile care să formeze obiectului legatului disponibil[8].

d) *Rezerva se atribuie moştenitorilor îndreptăţiţi, în toate cazurile, în mod colectiv*. Rezerva succesorală, reprezentând o cotă dintr-o universalitate, se atribuie unui grup de moştenitori şi nu unor moştenitori, în mod individual[9]. Rezerva îşi păstrează caracterul colectiv, chiar şi în ipoteza în care aceasta este culeasă numai de către un singur moştenitor (spre exemplu, în ipoteza în care există un singur descendent al defunctului).

Dacă unii dintre moştenitorii rezervatari nu pot veni la moştenire, fiind nedemni sau renunţători, partea lor profită celorlalţi, în favoarea acestora din urmă operând dreptul de acrescământ.

În lumina dispoziţiilor noului Cod civil, rezerva nu se mai atribuie individual, nici măcar soţului supravieţuitor. Spre deosebire de Decretul-lege nr. 319/1944 privind dreptul la moştenire al soţului supravieţuitor[10], care reglementa rezerva soţului supravieţuitor distinct, atribuind-o acestuia în mod individual, noul Cod civil reglementează rezerva tuturor moştenitorilor rezervatari (inclusiv pe cea a soţului supravieţuitor), de o manieră unitară, atribuind-o acestora în mod colectiv.

Caracterul colectiv al rezervei succesorale nu este afectat de faptul că, în final, moştenitorii rezervatari beneficiază de cote-părţi din moştenire.

---

[7] D. Macovei, *Drept civil. Succesiuni*, Editura „Chemarea", Iaşi, 1993, p. 159.

[8] C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român,* Bucureşti, 1929, p. 653; M. Eliescu, *Moştenirea şi devoluţiunea ei în dreptul Republicii Socialiste România,* Editura Academiei, Bucureşti, 1966, p. 328.

[9] I. Popa, Rezerva succesorală şi moştenitorii rezervatari în reglementarea noului Cod civil, în Revista "Dreptul", nr. 6/2011, pp. 33-34.

[10] Abrogat prin dispoziţiile art. 230 lit. j) din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

e) *Rezerva succesorală este stabilită în mod imperativ de lege*. Întinderea rezervei succesorale nu poate fi modificată prin voința lui *de cuius* sau a succesibililor rezervatari. Potrivit orientării practicii judecătorești anterioare datei de 1 octombrie 2011, orice dispoziții, sarcini, condiții, clauze, prin care s-ar aduce atingere rezervei succesorale, sunt interzise, sub sancțiunea nulității absolute. Moștenitorii rezervatari nu pot face acte juridice asupra rezervei succesorale, mai înainte de deschiderea moștenirii, întrucât ar realiza acte juridice asupra moștenirii nedeschise și acestea ar fi lovite de sancțiunea nulității absolute. Moștenitorii rezervatari însă pot renunța, total sau parțial, la dreptul la rezervă, ulterior deschiderii moștenirii, cu prilejul exercitării dreptului de opțiune succesorală, întrucât legiuitorul stabilește imperativ, numai dreptul la rezervă, nu și obligația exercitării dreptului.

În ceea ce ne privește, considerăm că orientarea practicii judecătorești este justă și că aceasta poate fi menținută și în condițiile intrării în vigoare a noului Cod civil.

f) *Dreptul la rezervă este un drept propriu*, născut în persoana moștenitorilor rezervatari, la data deschiderii moștenirii, nefiind dobândit de la defunct, prin moștenire. Sunt opozabile moștenitorilor rezervatari, numai actele prin care nu se aduce atingere rezervei succesorale, anume, actele cu titlu oneros și actele dezinteresate. Dimpotrivă, liberalitățile *inter vivos* și *mortis causa* nu le sunt opozabile acestora, față de aceste acte, moștenitorii rezervatari având calitatea de terți. Moștenitorilor nerezervatari însă, le sunt opozabile toate actele realizate de defunct, indiferent că sunt cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, întrucât aceștia sunt succesori în drepturi ai celui dintâi.

g) *Rezerva succesorală este o cotă fixă (1/2), dintr-o cotă variabilă* (cota pe care ar fi cules-o moștenitorul rezervatar dacă defunctul nu ar fi dispus prin liberalități sau dezmoșteniri). Rezerva succesorală este o fracțiune raportată la întreaga moștenire a lui *de cuius* (1/2 din întreaga moștenire), numai în cazul în care moștenitorul rezervatar este unicul moștenitor legal al lui *de cuius*.

Așadar, în principiu, rezerva succesorală este o fracțiune raportată la o altă fracțiune din moștenire[11].

[11] *Portio legitima est portio portionis ab intestato* = rezerva este o parte din partea de moștenire legală.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

B. Rezerva succesorală este indisponibilă.

Potrivit literaturii de specialitate[12], rezerva succesorală este indisponibilă, iar potrivit practicii judecătoreşti, aceasta este inalienabilă şi insesizabilă. Indisponibilitatea rezervei succesorale este, în acelaşi timp, relativă, întrucât operează numai în ipoteza existenţei moştenitorilor rezervatari, şi parţială, întrucât vizează numai o parte a moştenirii şi numai liberalităţile dispuse de către *de cuius*. Prezenţa moştenitorilor rezervatari, la data deschiderii moştenirii, atrage reducţiunea liberalităţilor care au adus atingere rezervei acestora. Această consecinţă însă, nu are semnificaţia indisponibilităţii bunurilor unei persoane şi, cu atât mai puţin, a inalienabilităţii şi insesizabilităţii acestora. În timpul vieţii, titularul unui patrimoniu poate dispune liber de bunurile sale, chiar şi cu titlu gratuit. Apoi, bunurile debitorului defunct pot fi urmărite de către creditori şi după data deschiderii succesiunii, rezerva stabilindu-se după scăderea datoriilor[13].

Calificarea rezervei succesorale, ca fiind indisponibilă, inalienabilă şi insesizabilă, este de natură a crea confuzii[14]. Cel mult, poate fi reţinut caracterul indisponibil al rezervei succesorale, însă, înţeles ca interdicţia de a duce atingere (de a ştirbi) rezervei succesorale, prin legate şi donaţii[15] şi nu în înţelesul comun, de imposibilitate de a dispune de un bun.

3. Întinderea rezervei succesorale

3.1. Consideraţii generale

Potrivit dispoziţiilor art. 1087 N.C.C., beneficiază de rezerva succesorală:

- soţul supravieţuitor al defunctului;
- descendenţii defunctului de orice grad;
- ascendenţii privilegiaţi ai defunctului.

Constatăm aşadar că noul Cod civil nu aduce nicio modificare cât priveşte categoriile de moştenitori rezervatari, preluând întrutotul

---

[12] C. Stătescu, Drept civil. Contractul de transport. Drepturile de creaţie intelectuală. Succesiunile, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1967, p. 196.
[13] M. Mureşan, J. Kocsis, *Culegeri tematice de practică judiciară. Succesiuni*, Editura Cordial Lex, Cluj-Napoca, 1966, p. 64.
[14] Fr. Deak, *op. cit.,* p. 307.
[15] M. Eliescu, *op. cit.,* p. 325.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

dispoziţiile Codului civil de la 1864 şi ale Decretului-lege nr. 319/1944 privind dreptul la moştenire al soţului supravieţuitor.

Rezerva succesorală a fiecărui moştenitor rezervatar este, însă, potrivit dispoziţiilor art. 1088 N.C.C., „...de jumătate din cota succesorală care, în absenţa liberalităţilor sau dezmoştenirilor, i s-ar fi cuvenit ca moştenitor legal". Aşadar, în aceasta constă noutatea majoră adusă de Legea nr. 287/2009, în materia rezervei succesorale. În lumina Codului civil de la 1864, numai soţul supravieţuitor beneficia, cu titlu de rezervă succesorală, de o cotă fixă (1/2) din moştenire. Pentru ceilalţi moştenitori legali, rezervatari, Codul civil de la 1864 stabilea cote diferenţiate, în funcţie de numărul lor[16]. În acest context, apreciem că opţiunea noului Cod civil de a stabili, cu titlu de rezervă succesorală, o cotă fixă din bunurile moştenirii prezintă o deosebită utilitate practică, simplificând calculul rezervei succesorale. Pe de altă parte, considerăm că se asigură astfel un regim juridic echitabil pentru moştenitorii rezervatari, chiar dacă cotele care li se cuvin acestora (mai puţin soţului supravieţuitor) în lumina dispoziţiilor noului Cod civil, sunt mai mici decât cele stabilite de vechiul Cod civil. În ceea ce priveşte soţul supravieţuitor, aşa cum o să arătăm în cele ce urmează, rezerva acestuia are aceeaşi întindere şi în reglementarea noului Cod civil.

3.2. Rezerva soţului supravieţuitor al defunctului

Rezerva soţului supravieţuitor, ca de altfel rezerva oricărui moştenitor rezervatar, este de 1/2 din cota succesorală care i se cuvine acestuia, ca moştenitor legal. Rezerva soţului supravieţuitor are un cuantum diferit însă, în funcţie de clasa de moştenitori cu care acesta vine în concurs. Aşadar, pentru a determina rezerva soţului supravieţuitor, este necesar să fie dovedită, pe bază de probe, calitatea moştenitorilor (moştenitori legali sau legatari) cu care acesta vine în concurs. Vor fi avuţi în vedere, evident, numai acei moştenitori care vin efectiv la moştenire, nefiind nedemni, renunţători sau dezmoşteniţi[17].

În concluzie, rezerva soţului supravieţuitor este de:

- 1/8 (1/2:1/4=1/8) din moştenire, dacă vine în concurs cu descendenţii;

[16] Cât priveşte problematica rezervei succesorale în reglemetarea Codului civil de la 1864, a se vedea, cu titlu de exemplu: V. Stoica, *op. cit.,* pp. 228-231; L. Stănciulescu, *op. cit.,* pp. 482-485; I. Dogaru, V. Stănescu, M.M. Soreaţă, *op. cit.,* pp. 382-391.
[17] M. Eliescu, *op. cit.,* p. 338; Fr. Deak, *op. cit.,* p. 315.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

- 1/6 (1/2:1/3=1/6) din moştenire, dacă vine în concurs cu întreaga clasă a II-a de moştenitori legali;
- 1/4 (1/2:1/2=1/4) din moştenire, dacă vine în concurs, numai cu ascendenţii privilegiaţi sau numai cu colateralii privilegiaţi;
- 3/8 (1/2:3/4=3/8) din moştenire dacă, vine în concurs cu ascendenţii ordinari sau cu colateralii ordinari;
- 1/2 (1/2:1=1/2) din moştenire, dacă lipsesc rudele din cele patru clase de moştenitori legali, existând numai legatari.

Constatăm, aşadar, că situaţia soţului supravieţuitor, ca moştenitor rezervatar, nu a înregistrat nicio modificare în lumina dispoziţiilor noului Cod civil, acestuia cuvenindu-i-se aceleaşi cote ca şi în vechea reglementare.

Soţul supravieţuitor are calitatea de moştenitor legal, numai cât priveşte dreptul la moştenire în concurs cu oricare dintre clasele de moştenitori legali sau în lipsa rudelor din cele patru clase, reglementat de art. 971 N.C.C., nu însă şi celelalte drepturi speciale, reglementate de dispoziţiile art. 973-974 N.C.C. (dreptul de abitaţie şi dreptul special de moştenire). *De cuius* îl poate priva pe soţul supravieţuitor de celelalte drepturi speciale, în măsura în care dispune de bunurile vizate de acestea în favoarea altei persoane. În toate cazurile însă, rezerva soţului supravieţuitor se va calcula, prin raportare la întreaga moştenire a lui *de cuius,* fiind avute în vedere şi mobilierul, obiectele de uz casnic sau casa de locuit[18].

În lumina dispoziţiilor noului Cod civil, rezerva soţului supravieţuitor prezintă caracter colectiv, atât în ipoteza în care acesta vine singur la moştenire, nesuportând concursul rudelor defunctului din cele patru clase de moştenitori, cât şi în ipoteza în care acesta concurează cu alţi moştenitori.

3.2.1. Imputarea rezervei soţului supravieţuitor asupra moştenirii

În lumina dispoziţiilor Codului civil de la 1864, cu privire la baza de raportare a rezervei soţului supravieţuitor, erau distinse două situaţii:

Soţul supravieţuitor vine la moştenire în calitate de singur moştenitor legal sau vine la moştenire în concurs cu alţi moştenitori legali, nerezervatari, caz în care rezerva sa se impută asupra întregii moşteniri. În

[18] I. Genoiu, Drepturile succesorale ale soţului supravieţuitor în noul Cod civil, în Revista „Dreptul" nr. 1/2011, p. 86.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

consecinţă, rezerva soţului supravieţuitor se calculează prin raportare la întreaga moştenire, restul fiind împărţit între moştenitorii nerezervatari, potrivit regulilor devoluţiunii legale a moştenirii şi legatari, potrivit voinţei testatorului. În ipoteza în care şi moştenitorii nerezervatari sunt dezmoşteniţi, restul moştenirii, rămas după imputarea rezervei soţului supravieţuitor, se cuvine legatarilor, iar în lipsa acestora, avem vacanţă succesorală parţială.

Această soluţie se impune, în ceea ce ne priveşte, şi în lumina dispoziţiilor noului Cod civil.

b) Soţul supravieţuitor vine la moştenire, alături de alţi moştenitori legali rezervatari, de asemenea dezmoşteniţi, ipoteză ce a primit din partea doctrinei, în lumina dispoziţiilor Codului civil de la 1864, două soluţii diferite.

Astfel, potrivit unei opinii[19], rezerva soţului supravieţuitor nu se calculează din întreaga moştenire, ci se va imputa exclusiv asupra cotităţii disponibile, fără a aduce atingere rezervei celorlalţi moştenitori rezervatari. În această opinie, se calculează mai întâi rezerva celorlalţi moştenitori rezervatari (descendenţi şi ascendenţi privilegiaţi) şi numai apoi rezerva soţului supravieţuitor, prin raportare la cotitatea disponibilă. Ceea ce va rămâne, după defalcarea rezervei soţului supravieţuitor din cotitatea disponibilă, se va cuveni celorlalţi moştenitori legali (nerezervatari) şi legatarilor. În ceea ce ne priveşte, o astfel de soluţie este inechitabilă, întrucât, pe de o parte, ignoră spiritul Decretului-lege nr. 319/1944, iar, pe de altă parte, descendenţii şi ascendenţii privilegiaţi dobândesc cote mai mari, decât cele stabilite de legiuitor în cadrul devoluţiunii legale a moştenirii, iar ceilalţi moştenitori (nerezervatari sau legatari) dobândesc mai puţin decât a intenţionat legiuitorul, respectiv testatorul[20].

Încercând să ofere acestei probleme foarte controversate o soluţie mai echitabilă, literatura de specialitate[21] a formulat, în lumina dispoziţiilor Codului civil de la 1864, o a doua opinie, care, deşi nu este în afara oricărei critici, este singura acceptabilă. Potrivit acesteia, rezerva soţului supravieţuitor se va imputa asupra întregii moşteniri, micşorând astfel

[19] M. Eliescu, *op. cit.,* p. 338; C. Stătescu, *op. cit.,* pp. 200-201; St. Cărpenaru, *Dreptul de moştenire*, în Fr. Deak, St. Cărpenaru, *Drept civil. Contracte speciale. Dreptul de autor. Dreptul de moştenire,* Universitatea Bucureşti, 1983, p. 470; D. Macovei, *op. cit.,* p. 120; E. Safta-Romano, *Dreptul de moştenire,* Editura Grafix, Iaşi, 1995, pp. 312-313.

[20] Fr. Deak, *op. cit.,* p. 317.

[21] Fr. Deak, *op. cit.,* pp. 318-320; D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni,* Editura Lumina Lex, Bucureşti, 1996, pp. 163-164; Al. Bacaci, Gh. Comăniţă, *op. cit.,* pp. 150-151; I. Adam, A. Rusu, *op. cit.,* pp. 321-322.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

rezerva celorlalţi moştenitori rezervatari cu care vine în concurs şi, implicit, cotitatea disponibilă. Adoptarea acestei soluţii este rezultatul interpretării logice (cu ajutorul argumentului *a pari*) a dispoziţiilor Decretului-lege nr. 319/1944, potrivit cărora, în materia moştenirii legale, drepturile succesorale ale soţului supravieţuitor restrâng drepturile succesorale ale rudelor defunctului, ce fac parte din cele patru clase de moştenitori legali. În materia moştenirii legale, cota de care beneficiază, în puterea legii, soţul supravieţuitor se impută asupra întregii moşteniri, restrângând drepturile succesorale ale celorlalţi moştenitori. Similar, în materia moştenirii testamentare, rezerva soţului supravieţuitor se impută asupra întregului patrimoniu succesoral, diminuând rezerva celorlalţi moştenitori rezervatari. Aşadar, în ipoteza concursului dintre soţul supravieţuitor şi ceilalţi moştenitori rezervatari ai defunctului, se va determina mai întâi, prin raportare la întreaga masă succesorală, rezerva soţului supravieţuitor, apoi rezerva celorlalţi moştenitori rezervatari, restul constituind cotitate disponibilă[22].

Şi în lumina dispoziţiilor noului Cod civil, apreciem că soluţia cea mai echitabilă este aceea a imputării rezervei soţului supravieţuitor asupra întregii moşteniri, fiind reduse astfel cotele celorlalţi moştenitori rezervatari[23]. Drept urmare, în ipoteza concursului dintre soţul supravieţuitor şi alţi moştenitori legali rezervatari, dezmoşteniţi, se va aplica mai întâi cota soţului supravieţuitor asupra întregii moşteniri, iar apoi cota celorlalţi moştenitori rezervatari, asupra restului din moştenire. Rămânem astfel consecvenţi opiniei pe care am formulat-o cu ocazia analizei drepturilor succesorale ale soţului supravieţuitor[24].

Reproşăm astfel noului Cod civil faptul că nu a oferit o soluţie acestei probleme, caracterul ei controversat fiind foarte cunoscut. Considerăm, de asemenea, că Legea nr. 287/2009 nu rezolvă nici problema concursului dintre soţul supravieţuitor dezmoştenit şi ceilalţi moştenitori rezervatari, nedezmoşteniţi. Şi în această ipoteză, în ceea ce ne priveşte, cota soţului supravieţuitor dezmoştenit se impută asupra întregii moşteniri, restul cuvenindu-se moştenitorilor rezervatari, nedezmoşteniţi, potrivit regulilor de drept comun.

---

[22] Fr. Deak, *op. cit.,* pp. 318-320.

[23] În acelaşi sens, a se vedea şi Uniunea Naţională a Notarilor Publici din România, *Codul civil al României. Îndreptar notarial,* vol. I, Editura Monitorul Oficial, Bucureşti, 2011, p. 404.

[24] I. Genoiu, *op. cit.,* p. 82.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

3.2.2. Cotitatea disponibilă specială a soţului supravieţuitor

Reglementarea cotităţii disponibile speciale.

Noul Cod civil reglementează, în art. 1090, cotitatea disponibilă specială a soţului supravieţuitor. Potrivit dispoziţiilor legale menţionate [alin. (1)], „Liberalităţile neraportabile făcute soţului supravieţuitor, care vine la moştenire în concurs cu descendenţi care nu provin din căsătoria sa cu defunctul, nu pot depăşi un sfert din moştenire şi nici partea descendentului care a primit cel mai puţin". Aşadar, soţul supravieţuitor nu poate fi gratificat de către defunct, prin liberalităţi scutite de raport, în ipoteza în care cel dintâi vine la moştenire în concurs cu descendenţii defunctului (orice descendenţi, nu numai cei de gradul I), rezultaţi dintr-o altă căsătorie, din afara căsătoriei sau adoptaţi anterior încheierii căsătoriei dintre defunct şi soţul supravieţuitor, în limitele cotităţii disponibile ordinare (reglementată de art. 1089 N.C.C.), ci numai în limitele unei cotităţi disponibile speciale, care este egală cu partea descendentului care a luat cel mai puţin, neputând depăşi, în niciun caz, un sfert din moştenire. Cotitatea disponibilă specială, instituită de noul Cod civil, în favoarea soţului supravieţuitor, care vine în concurs cu descendenţii defunctului dintr-o altă căsătorie etc., este menită să apere interesele acestora din urmă.

Cotitatea disponibilă specială a soţului supravieţuitor cunoaşte, aşadar, o dublă limitare, ambele limite fiind, după părerea noastră, superioare:

- prima limită este reprezentată de partea descendentului care a luat cel mai puţin;
- a doua limită este reprezentată de cota de ¼ din moştenire.

Considerăm, de asemenea, că textul legal în discuţie nu a stabilit o limită inferioară a cotităţii disponibile speciale a soţului supravieţuitor.

Drept urmare, chiar dacă cota descendentului care a luat cel mai puţin este mai mare de ¼ din moştenire, cotitatea disponibilă specială a soţului supravieţuitor nu poate depăşi un sfert din moştenire.

Spre exemplu, dacă la moştenirea lui *de cuius* au chemare copilul acestuia, rezultat dintr-o căsătorie anterioară şi soţul supravieţuitor, acesta din urmă nu va putea culege din moştenire, cu titlu de liberalitate neraportabilă, mai mult de ¼, deşi, în absenţa prevederilor art. 1090 N.C.C., soţul supravieţuitor ar fi putut culege, ca efect al gratificării, 7/16 din moştenire, reprezentând cotitatea disponibilă ordinară.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

Analizând dispoziţiile art. 1090 alin. (1) N.C.C., constatăm faptul că acest act normativ a avut în vedere, prin expresia „descendenţi care nu provin din căsătoria sa (a soţului supravieţuitor – s.n.) cu defunctul", în egală măsură, descendenţii defunctului rezultaţi dintr-o altă căsătorie, descendenţii defunctului rezultaţi din afara căsătoriei, însă faţă de care filiaţia a fost stabilită în condiţiile legii şi adoptaţii numai de către defunct, anterior încheierii căsătoriei cu soţul supravieţuitor. De asemenea, folosind termenul „descendent", legiuitorul a avut în vedere, nu numai descendenţii defunctului de gradul I, ci şi descendenţii acestuia din grade subsecvente, indiferent că aceştia vin la moştenire, în nume propriu sau prin reprezentare.

Procedând astfel, actul normativ în discuţie pune capăt controverselor doctrinare, născute în legătură cu acest aspect, în lumina Codului civil de la 1864, realizând o firească aplicaţiei a principiului asimilării copiilor rezultaţi din afara căsătoriei sau din adopţie, cu copiii rezultaţi din căsătorie.

În acelaşi text de lege, este folosită expresia „liberalitate neraportabilă", ceea ce ne îndreptăţeşte să apreciem că descendentul defunctului, rezultat dintr-o altă căsătorie sau asimilat acestuia, se poate prevala de dispoziţiile art. 1090 N.C.C. în următoarele cazuri[25]:

a) defunctul a făcut donaţii soţului supravieţuitor. Vor fi asimilate donaţiilor făcute în timpul căsătoriei şi cele făcute anterior încheierii acesteia, dacă se dovedeşte că perspectiva încheierii căsătoriei a constituit cauza impulsivă şi determinantă a actului cu titlu gratuit, ce a atras diminuarea patrimoniului defunctului. Trebuie avute în vedere însă, în toate cazurile, numai donaţiile care nu sunt supuse raportului, în înţelesul dispoziţiilor art. 1150 alin. (1), lit. a) şi b)[26].

b) defunctul a lăsat legate în favoarea soţului supravieţuitor. Nu prezintă importanţă data testamentului, întrucât dispoziţiile art. 1090 N.C.C. vor opera în toate cazurile.

c) defunctul a dezmoştenit direct prin testament descendenţii rezultaţi din afara căsătoriei sau pe cei asimilaţi acestora, iar de această

[25] Fr. Deak, *op. cit.,* pp. 322-323; D. Chirică, *op. cit.,* p. 166.

[26] Excepţiile de la obligaţia de raport, enumerate de noul Cod civil în art. 1150 alin. (1), lit. c) şi d), nu pot constitui, în ceea ce ne priveşte, temei pentru invocarea respectării cotităţii disponibile speciale a soţului supravieţuitor. Întrucât prezintă valori mici, aceste categorii de donaţii nu trebuie raportate. Cu atât mai mult, acestea nu pot constitui temei pentru invocarea dispoziţiilor art. 1090 N.C.C. Aşadar, nu toate categoriile de donaţii prevăzute de art. 1150 alin. (1) N.C.C., ca nefiind supuse raportului, trebuie să fie avute în vedere cu ocazia determinării cotităţii disponibile speciale a soţului supravieţuitor.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

dezmoştenire urmează să beneficieze soţul supravieţuitor [art. 1090 alin. (3) N.C.C.].

Determinarea cuantumului cotităţii disponibile speciale.

Atât în lumina dispoziţiilor Codului civil de la 1864, cât şi a dispoziţiilor Legii nr. 287/2009, nu este de natură să genereze controverse problema raportului dintre cele două cotităţi disponibile (ordinară şi specială). Precizăm în acest sens că cele două tipuri de cotităţi nu se cumulează, cotitatea disponibilă specială (care este mai mică) imputându-se asupra cotităţii disponibile ordinare (care este mai mare).

Întrucât noul Cod civil foloseşte, în cuprinsul art. 1090 alin. (1), exprimarea „... liberalităţi .... făcute soţului supravieţuitor care vine la moştenire în concurs cu descendenţi care nu provin din căsătoria sa cu defunctul...", apreciem că trebuie respectată cotitatea disponibilă specială atât în cazul în care defunctul, căsătorit de mai multe ori, a dispus prin liberalităţi neraportabile în favoarea unora dintre soţi, cât şi în cazul în care acesta a dispus în favoarea tuturor soţilor. Drept urmare, într-o astfel de ipoteză, trebuie avută în vedere aceeaşi cotitate disponibilă specială.

Noul Cod civil, prin dispoziţiile art. 1090 alin. (2), reglementează o problemă care, în lumina vechiului Cod civil, a fost foarte controversată - atribuirea diferenţei dintre cotitatea disponibilă generală şi cotitatea disponibilă specială. Astfel, potrivit textului de lege menţionat „Dacă defunctul nu a dispus prin liberalităţi de diferenţa dintre cotitatea disponibilă stabilită potrivit art. 1089 şi cotitatea disponibilă specială, atunci această diferenţă revine descendenţilor".

În lumina dispoziţiilor noului Cod civil, apreciem că determinarea cotităţii disponibile speciale se realizează, având în vedere exemplul de mai sus (la moştenirea lui *de cuius* au chemare copilul acestuia, rezultat dintr-o căsătorie anterioară şi soţul supravieţuitor), parcurgând următoarele etape:

a) deducerea rezervei soţului supravieţuitor, prin raportare la întreaga moştenire: 1/2:1/4=1/8; aşadar rezerva soţului supravieţuitor este de 1/8 din moştenire.

b) deducerea rezervei descendentului, rezultat din afara căsătoriei etc., prin raportare la restul moştenirii: 1/2:7/8=7/16; aşadar rezerva descendentului este de 7/16 din moştenire.

c) însumarea rezervei soţului supravieţuitor şi a rezervei descendentului, rezultând întreaga rezervă cuvenită moştenitorilor rezervatari: 1/8+7/16=9/16; aşadar rezerva moştenitorilor legali din exemplul nostru este de 9/16 din moştenire.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

d) scăderea rezervei moştenitorilor rezervatari din întreaga masă succesorală, pentru a rezulta cotitatea disponibilă ordinară: 1-9/16=7/16; aşadar cotitatea disponibilă ordinară este de 7/16 din moştenire.

e) deducerea cotităţii disponibile speciale din cotitatea disponibilă ordinară: 7/16-¼=3/16.

f) diferenţa dintre cotitatea disponibilă ordinară şi cotitatea disponibilă specială, adică 3/16, va reveni, întrucât defunctul nu a dispus prin liberalităţi, descendentului acestuia.

În concluzie, soţul supravieţuitor va primi:

- 1/8, reprezentând rezerva succesorală;
- 1/4, reprezentând cotitatea disponibilă specială.

Aşadar, soţul supravieţuitor va primi o fracţiune de 3/8 din moştenire.

Copilul defunctului din căsătoria anterioară va primi:

- 7/16, reprezentând rezerva succesorală;
- 3/16, reprezentând diferența dintre cotitatea disponibilă ordinară şi cotitatea disponibilă specială.

Aşadar, copilul defunctului din căsătoria anterioară va primi o fracțiune de 5/8[27].

Sancțiunea depăşirii cotității disponibile speciale.

Ca şi Codul civil de la 1864, noul Cod civil nu prevede sancțiunea aplicabilă în cazul în care defunctul gratifică soțul supraviețuitor, care vine în concurs cu descendenții celui dintâi, rezultați din altă căsătorie sau asimilați acestora, peste limitele cotității disponibile speciale. În consecință, se va aplica, într-o astfel de situație, sancțiunea reducțiunii liberalităților excesive (reglementată de Legea nr. 287/2009 în art. 1092 şi urm.) în limitele cotității disponibile speciale. Aşadar, liberalitățile care depăşesc limitele cotității disponibile speciale nu sunt desființate, ci sunt supuse reducțiunii.

Potrivit doctrinei, a cărei opinie este întrutotul valabilă şi în lumina dispozițiilor noului Cod civil, această sancțiune este guvernată de următoarele reguli:

a) reducțiunea poate fi invocată numai de către cei în favoarea cărora a fost recunoscută cotitatea disponibilă specială, anume de către

[27] E. Boroi, G. Boroi, Corelația dintre prevederile art. 939 din Codul civil si Decretul-lege nr. 319/1944, în „R.R.D." nr. 9-12/1989, p. 31.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

descendenţii defunctului, rezultaţi dintr-o altă căsătorie sau asimilaţi acestora[28];

b) dacă defunctul gratifică, alături de soţul supravieţuitor şi alte persoane, reducţiunea va urmări, pe de o parte, ca liberalităţile dispuse în favoarea soţului supravieţuitor să nu depăşească cotitatea disponibilă specială, iar, pe de altă parte, ca liberalităţile făcute în favoarea soţului supravieţuitor, împreună cu cele dispuse în favoarea altor persoane să nu depăşească cotitatea disponibilă ordinară.

În ipoteza depăşirii acestor limite, liberalităţile excesive vor fi supuse reducţiunii, potrivit regulilor pe care le vom analiza într-o lucrare viitoare[29], afectată problematicii acestei sancţiuni.

Sancţiunea reducţiunii se aplică în toate cazurile în care cotitatea disponibilă specială este depăşită. Aşadar, sunt vizate nu numai donaţiile propriu-zise şi legatele, ci şi donaţiile indirecte[30].

În principiu, donaţiile simulate, reglementate de art. 1033 N.C.C., dispuse în favoarea soţului supravieţuitor, nu sunt supuse reducţiunii, ci sunt lovite de nulitate, chiar şi în ipoteza în care valoarea lor nu ar depăşi cotitatea disponibilă specială, dacă acestea au fost realizate în scopul de a eluda revocabilitatea donaţiilor între soţi[31]. Este sancţionată astfel, cu precădere, intenţia de fraudare a drepturilor descendenţilor defunctului. Dimpotrivă, însă, dacă se dovedeşte că donaţiile simulate prin interpunere de persoane au urmărit numai scutirea de raport, atunci acestea sunt supuse reducţiunii [art. 1150 alin. (1) lit. b) N.C.C.] .

Poate cere constatarea nulităţii liberalităţii simulate, orice descendent al defunctului, care vine la moştenire. Pentru dovedirea caracterului simulat al liberalităţii, acesta poate folosi orice mijloc de probă[32]. În scopul înlesnirii dovezii interpunerii de persoană, art. 1033 alin. (2) N.C.C. prezumă relativ că este persoană interpusă „...orice rudă a donatarului la a cărei moştenire acesta ar avea vocaţie în momentul donaţiei şi care nu a rezultat din căsătoria cu donatorul".

---

[28] D. Alexandresco, *Explicatiunea teoretică şi practică a dreptului civil român,* volumul IV, partea a II-a, Editura Socec & Co., Bucureşti, 1912, p. 762; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.,* p. 702; M. Eliescu, *op. cit.,* p. 344; Fr. Deak, *op. cit.,* p. 327; D. Chirică, *op. cit.,* pp. 173-174.

[29] Rezerva succesorală în reglementarea noului Cod civil. Partea a II-a.

[30] Fr. Deak, *op. cit.,* p. 328.

[31] M. Eliescu, *op. cit.,* p. 344; Fr. Deak, *op. cit.,* p. 328; D. Chirică, *op. cit.,* p. 174.

[32] G.G. Nicolae, *Simulaţia prin interpunere de persoane,* în "Jurnalul de Studii Juridice", nr. 1-2/2010, pp. 401-408.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

3.3. Rezerva descendenţilor defunctului

Ca şi în materia devoluţiunii legale a moştenirii, şi în materia rezervei succesorale, prin descendenţi desemnăm copiii defunctului şi urmaşii acestora în linie dreaptă, până la infinit, independent de faptul că sunt rezultaţi din căsătorie (aceeaşi căsătorie sau căsătorii diferite) sau din afara căsătoriei (filiaţia fiind, însă, stabilită în condiţiile legii), că sunt adoptaţi sau că vin la moştenire în nume propriu ori prin reprezentare.

Dacă defunctul are, la data deschiderii moştenirii, unul sau mai mulţi copii decedaţi, indiferent că sunt predecedaţi sau persoane care au murit în acelaşi timp, iar aceştia nu au la rândul lor descendenţi care să-i reprezinte, ei nu vor fi luaţi în calcul la stabilirea cuantumului rezervei. Dimpotrivă, dacă copiii defunctului, decedaţi la data deschiderii moştenirii, au descendenţi, cei dintâi vor fi luaţi în calcul, cota lor revenind reprezentanţilor, indiferent de număr, potrivit regulilor reprezentării succesorale[33].

De asemenea, potrivit regulilor care guvernează devoluţiunea legală a moştenirii, persoana dispărută la data deschiderii moştenirii va fi luată în calcul la determinarea cuantumului rezervei, fiind prezumată a se afla în viaţă. Dacă hotărârea definitivă de declarare a morţii acesteia stabileşte ca dată a decesului un moment anterior deschiderii moştenirii, persoana în cauză va fi luată în considerare la stabilirea cuantumului rezervei, numai dacă are descendenţi.

Nedemnii şi renunţătorii, potrivit opiniei doctrinare dominante[34] la care achiesăm şi noi, nu vor fi luaţi în calcul la stabilirea rezervei, întrucât acest drept revine, numai moştenitorilor rezervatari care vin efectiv la moştenire, adică numai acelora care îndeplinesc condiţiile cerute de lege pentru a moşteni.

Calculul rezervei când vin la moştenire descendenţi de gradul al II-lea sau de gradele următoare.

În ipoteza în care la moştenire vin, în calitate de moştenitori rezervatari, descendenţi de gradul I, cuantumul rezervei acestora va fi de ½ din cota pe care ar fi cules-o, în absenţa liberalităţilor sau

---

[33] I. Genoiu, *Principiile generale ale devoluţiunii legale a moştenirii în noul Cod civil,* în „Journal of Legal Studies" număr special, Ed. Lumen, Iaşi, 2010, pp. 343-357.

[34] D. Alexandresco, *op. cit.,* p. 379; M.B. Cantacuzino, *Elementele dreptului civil,* Editura All Educational, Bucureşti, 1998, p. 301; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.,* p. 689; C. Stătescu, *op. cit.,* p. 198; Fr. Deak, *op. cit.,* p. 310; D. Chirică, *op. cit.,* p. 156; D. Macovei, *op. cit.,* pp. 117-118.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

dezmoştenirilor. Spre exemplu, dacă defunctul are trei copii, rezerva acestora va fi de 1/6 pentru fiecare dintre ei (1/2:1/3 = 1/6).

Dacă, însă, la moştenire vin, în aceeaşi calitate, descendenţi de grad mai îndepărtat (gradul II sau următoarele), trebuie distinse două ipoteze:

Descendenţii de gradul II sau următoarele vin la moştenire prin reprezentare.

Într-o astfel de ipoteză, potrivit opiniei unanim susţinută de literatura de specialitate, rezerva se calculează, în funcţie de numărul tulpinilor, adică al descendenţilor de gradul I. Completăm exemplul de mai sus, astfel: defunctul are trei copii, însă cel mai mare dintre aceştia, care are la rându-i trei copii, este predecedat. Într-o astfel de ipoteză, deşi sunt 5 moştenitori rezervatari, rezerva se va împărţi în trei tulpini, nepoţii de fiu, care vin la moştenire prin reprezentarea tatălui lor, culegând împreună tulpina acestuia. Aşadar, în această ipoteză, fiecărei tulpini îi corespunde 1/6 din moştenire. Cei trei nepoţi vor culege împreună fracţiunea de 1/6, fiecăruia revenindu-i, aşadar, 1/18 din moştenire.

Descendenţii de gradul al II-lea sau următoarele vin la moştenire în nume propriu.

În soluţionarea unei asemenea ipoteze, literatura de specialitate nu mai este unanimă, propunând mai multe soluţii. Potrivit opiniei majoritare[35], şi în acest caz, rezerva se va stabili în funcţie de numărul descendenţilor de gradul I şi nu în funcţie de numărul descendenţilor de grad subsecvent, care vin efectiv la moştenire. Prin adoptarea acestei soluţii, unicul sau cei doi descendenţi de gradul I ai defunctului nu pot influenţa cuantumul rezervei, prin renunţare la moştenire.

Potrivit altei opinii[36] însă, rezerva trebuie să se calculeze, în funcţie de numărul descendenţilor de gradul II sau următoarele, care vin la moştenire în nume propriu şi nu pe tulpini. Deşi această soluţie valorifică riguros regulile, care guvernează reprezentarea succesorală şi rezerva succesorală (deci, litera legii), totuşi nu beneficiază de susţinere doctrinară consistentă, întrucât determină efecte inadmisibile, ce ignoră spiritul legii. Descendenţii defunctului de gradul I pot renunţa la moştenire, influenţând astfel cuantumul rezervei, în scopul culegerii de către descendenţii subsecvenţi a unei cote mai mari. O asemenea soluţie devine inadmisibilă, întrucât rezerva este stabilită imperativ de lege, neputând fi modificată

[35] C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.,* p. 692; M. Eliescu, *op. cit.,* p. 332; St. Cărpenaru, *op. cit.,* p. 468; E. Safta-Romano, *op. cit.,* p. 309-310.

[36] M.B. Cantacuzino, *op. cit.,* pp. 300-301 D. Chirică, *op. cit.,* pp. 157-158.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

prin voinţa moştenitorilor. Aceasta este raţiunea care ne determină şi pe noi să ne raliem primei soluţii, majoritară de altfel.

Potrivit unei alte opinii[37], care le îmbină în parte pe primele două, stabilirea rezervei, în cazul venirii la moştenire a descendenţilor de gradul al II-lea şi următoarele, se face în funcţie de numărul descendenţilor defunctului de gradul I, pe tulpini, însă împărţirea acesteia între descendenţii de grad subsecvent se face în mod egal, pe capete. În această opinie, dispoziţiile art. 841 din Codul civil de la 1864 vizau numai cuantumul rezervei, nu şi modul de împărţire a acesteia.

În concluzie, rezultă că noul Cod civil stabileşte, în ceea ce priveşte descendenţii defunctului, dezmoşteniţi sau afectaţi de liberalităţile dispuse de acesta din urmă, cote mai mici decât cele consacrate anterior.

3.4. Rezerva ascendenţilor privilegiaţi ai defunctului

Deşi clasa a II-a de moştenitori este formată atât din ascendenţi privilegiaţi, cât şi din colaterali privilegiaţi şi, în ciuda faptului că cei dintâi, rude de gradul I, nu înlătură de la moştenire pe cei din urmă, rude de gradele II-IV, beneficiază de rezervă numai ascendenţii privilegiaţi.

Noţiunea de ascendenţi privilegiaţi are, şi cât priveşte rezerva succesorală, aceeaşi semnificaţie ca şi în materia moştenirii legale. Sunt ascendenţi privilegiaţi, părinţii defunctului, din căsătorie, din afara acesteia, în măsura în care filiaţia a fost stabilită în condiţiile legii sau din adopţie. Ascendenţii privilegiaţi culeg rezerva, numai în cazul în care defunctul nu are descendenţi sau aceştia nu pot (fiind nedemni) sau nu vor (fiind renunţători) să vină la moştenire.

Rezerva succesorală a părinţilor defunctului este, ca şi în cazul celorlalţi moştenitori rezervatari, de ½ din cota succesorală care, în absenţa dezmoştenirilor sau liberalităţilor, li s-ar fi cuvenit acestora ca moştenitori legali. Drept urmare, cota ascendenţilor privilegiaţi este de:

- 1/4 din masa succesorală (1/2:1/2=1/4), dacă vin la moştenire ambii părinţi (aşadar, 1/8 pentru fiecare dintre ei);
- 1/8 din masa succesorală, dacă vine la moştenire numai unul dintre părinţi, indiferent că acesta este părinte firesc sau adoptator.

Dacă unul dintre părinţii defunctului este nedemn sau renunţător, rezerva se va stabili având în vedere, numai părintele care vine efectiv la moştenire. Aceasta este opinia ce beneficiază, în prezent, de o susţinere

[37] Fr. Deak, *op. cit.,* p. 312.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

majoritară din partea literaturii de specialitate[38], deşi a fost formulat şi punctul de vedere[39] potrivit căruia renunţarea sau nedemnitatea unuia dintre părinţi ar profita celuilalt părinte, care ar culege întreaga rezervă succesorală (1/4 din moştenire), dacă acesta nu vine în concurs cu colateralii privilegiaţi. În ipoteza contrară, când părintele defunctului, care vine efectiv la moştenire, se află în concurs cu colateralii privilegiaţi, renunţarea sau nedemnitatea celuilalt părinte ar profita acestora din urmă.

În ceea ce ne priveşte, considerăm că prima opinie poate fi susţinută şi în lumina dispoziţiilor noului Cod civil.

Analizând, aşadar, dispoziţiile noului Cod civil, constatăm că ascendenţii privilegiaţi culeg, cu titlu de rezervă succesorală, cote mai mici decât cele statuate de Codul civil de la 1864.

Concluzii

Din analiza întreprinsă în lucrarea de faţă, rezultă că noul Cod civil reformează substanţial instituţia juridică a rezervei succesorale, conferindu-i acesteia, precum şi cotităţii disponibile, o definiţie corespunzătoare. De asemenea cu titlu de noutate, actul normativ în discuţie atribuie rezerva succesorală, moştenitorilor rezervatari, în mod colectiv şi statuează că rezerva succesorală reprezintă jumătate din cota succesorală care, în absenţa liberalităţilor sau dezmoştenirilor, i s-ar fi cuvenit moştenitorului legal rezervatar. Dispunând astfel, Legea nr. 287/2009 consacră, în favoarea rudelor defunctului - moştenitori rezervatari, cote rezervatare mai mici, decât Codul civil de la 1864. Numai în ceea ce priveşte soţul supravieţuitor, noul Cod civil păstrează cotele rezervatare, consacrate de vechea reglementare în materie. În ceea ce ne priveşte, considerăm că această orientare a legiuitorului este justă, fiind de natură, pe de o parte, să respecte, într-o măsură considerabilă, voinţa defunctului de a-şi dezmoşteni moştenitorii rezervatari sau de a favoriza anumite categorii de moştenitori, dispunând în favoarea acestora prin liberalităţi, iar pe de altă parte, să asigure o împărţire echitabilă a moştenirii, între persoanele care au vocaţie la aceasta.

---

[38] M. Eliescu, op. cit., p. 334; Fr. Deak, op. cit., p. 314; D. Chirică, op. cit., p. 159; D. Bârlădeanu, Dreptul de acrescământ în moştenirea legală şi stabilirea întinderii rezervei, în „R.R.D.", nr. 6/1977, p. 24; I.C. Vurdea, Stabilirea drepturilor succesorale ale ascendenţilor şi colateralilor privilegiaţi în concurs cu soţul supravieţuitor, în „R.R.D." nr. 4/1989), p. 28.

[39] M. Eliescu, *op. cit.,* p. 334.

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

În egală măsură, noul Cod civil prezintă meritul de a rezolva unele probleme (nu pe toate însă), ridicate de cotitatea disponibilă specială a soţului supravieţuitor. Astfel, deşi noul Cod civil preia din vechea reglementare întinderea cotităţii disponibile (nu mai mult de un sfert din moştenire sau mai mult de partea descendentului care a primit cel mai puţin), actul normativ în discuţie este mult mai precis în exprimare, înlăturând unele controverse ivite în lumina Codului civil de la 1864 (precum: concursul soţului supravieţuitor trebuie să privească orice descendenţi ai defunctului, indiferent de grad şi indiferent că provin dintr-o altă căsătorie, din afara căsătoriei sau din adopţie încuviinţată înainte de încheierea căsătoriei cu soţul supravieţuitor; diferenţa dintre cotitatea disponibilă ordinară şi cotitatea disponibilă specială se cuvine, dacă defunctul nu a dispus de aceasta prin liberalităţi, descendenţilor).

În final, apreciem că Legea nr. 287/2009 privind Codul civil (departe de a fi perfectă), folosind un limbaj de specialitate actual, asigură rezervei succesorale, sub aspectele analizate în prezenta lucrare, o reglementare corespunzătoare, cvasicompletă şi justă.

REFERENCES

Tratate, cursuri şi monografii:

Adam, I.; Rusu, A., (2003) *Drept civil. Succesiuni*, Editura All Beck, Bucureşti,

Alexandresco, D., (1912) *Explicaţiunea teoretică şi practică a dreptului civil român,* volumul IV, partea a II-a, Editura Socec & Co., Bucureşti,

Bacaci, Al.; (2006) Comăniță, Gh., *Drept civil. Succesiunile,* Editura C.H. Beck, Bucuresti,

Cantacuzino, M.B., (1998) *Elementele dreptului civil,* Editura All Educational, Bucuresti,

Cărpenaru, St., (1983) Dreptul de moştenire, în Deak, Fr., Cărpenaru, St., Drept civil. Contracte speciale. Dreptul de autor. Dreptul de moştenire, Universitatea Bucureşti,

Chirică, D., (1996) *Drept civil. Succesiuni,* Editura Lumina Lex, Bucureşti,

Deak, Fr., (2002) *Tratat de drept succesoral,* Ediţia a II-a, actualizată şi completată, Editura Universul Juridic, Bucureşti,

Dogaru, I., Stănescu, V., (2009) Soreaţă, M.M., *Bazele dreptului civil. Volumul V. Succesiuni,* Editura C.H. Beck, Bucureşti,

Eliescu, M., (1966) Moştenirea şi devoluţiunea ei în dreptul Republicii Socialiste România, Editura Academiei, Bucureşti,

GENOIU, I., (2011) THE SUCCESSIONAL RESERVE IN THE NEW CIVIL CODE'S REGULATION. PART I, Jurnalul de Studii Juridice, Year VI, Supplimentary Issue, pp: 159-180

Hamangiu, C., Rosetti-Bălănescu, I., Băicoianu, Al., (1929) *Tratat de drept civil român,* Bucureşti,

Macovei, D., (1993) *Drept civil. Succesiuni*, Editura „Chemarea", Iaşi,

Mureşan, M., Kocsis, J., (1996) *Culegeri tematice de practică judiciară. Succesiuni*, Editura Cordial Lex, Cluj-Napoca,

Safta-Romano, E., (1995) *Dreptul de moştenire,* Editura Grafix, Iaşi,

Stănciulescu, L., (2008) *Drept civil. Partea specială. Contracte şi succesiuni*, Ediţia a 4-a revizuită şi actualizată, Editura Hamangiu, Bucureşti,

Stătescu, C., (1967) Drept civil. Contractul de transport. Drepturile de creaţie intelectuală. Succesiunile, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti,

Stoica, V., (2007) *Drept succesoral*, Editura Universul Juridic, Bucureşti,

Uniunea Naţională a Notarilor Publici din România, (2011) *Codul civil al României. Îndreptar notarial,* vol. I, Editura Monitorul Oficial, Bucureşti,

Văduva, D., (2011) *Succesiuni. Devoluţiunea succesorală,* volumul I, Editura Universul Juridic, Bucureşti,

Articole ştiinţifice:

Bârlădeanu, D., (1977) Dreptul de acrescământ în moştenirea legală şi stabilirea întinderii rezervei, în „*R.R.D.*", nr. 6/1977.

Boroi, E.; Boroi, G., (1989) Corelaţia dintre prevederile art. 939 din Codul civil şi Decretul-lege nr. 319/1944, n „*R.R.D.*" nr. 9-12/1989.

Genoiu, I., (2011) Drepturile succesorale ale soţului supravieţuitor în noul Cod civil, în Revista „*Dreptul*" nr. 1/2011.

Genoiu, I., (2010) Principiile generale ale devoluţiunii legale a moştenirii în noul Cod civil, în „*Journal of Legal Studies*" număr special, 2010.

Nicolae, G., G., (2010) Simulaţia prin interpunere de persoane*,* în "*Jurnalul de Studii Juridice*", nr. 1-2/2010.

Popa, I., (2011) Rezerva succesorală şi moştenitorii rezervatari în reglementarea noului Cod civil, în Revista "*Dreptul*", nr. 6/2011.

Vurdea I.C., (1989) Stabilirea drepturilor succesorale ale ascendenţilor şi colateralilor privilegiaţi în concurs cu soţul supravieţuitor, în „*R.R.D."* nr. 4/1989.